

Андрій Клячин, к. політ. н.

Лідія Марфобудінова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЄВРОПАРЛАМЕНТІ ТА У ПАРЛАМЕНТАХ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ІЗ КОНЦЕПТУАЛЬНОЮ АРГУМЕНТАЦІЄЮ)

Andrii Kliachyn, PhD in Political Science

Lidiia Marfobudinova

Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

PRACTICAL IMPLEMENTATION OF GENDER EQUALITY PRINCIPLES IN THE EUROPEAN PARLIAMENT AND IN THE PARLIAMENTS OF THE EUROPEAN UNION (WITH CONCEPTUAL REASONING)

This article presents the conceptual argument for overcoming the imbalance in the authorities (the concept of the representation of Susan Carroll, as well as the idea of proportional representation).

Based on the statistics of the European Institute for Gender Equality, empirical materials have been presented regarding the implementation of the principle of gender equality in the European Parliament (in the form of a comparative table % of women in parliament and % of men in the parliament). And in the parliaments of EU Member States (in the form of a comparative table of % of women in parliament and % of men in parliament). Authors' stratification criteria for women's participation in the European Parliament and national parliaments have been proposed. A comparative table is presented with an indication of the presence / absence of a gender quota in the country concerned.

Keywords: gender equality, women's representation, the European Union, the European Parliament, the concept of gender equality, national parliaments, ideological mainstream.

Позиціонування Європейського Союзу відбувається сьогодні в контексті демократичних цінностей, однією із яких є гендерна рівність у представницьких органах влади, тобто як чоловіки, так і жінки, рівною мірою, мають бути представлені у Європарламенті та національних парламентах своїх країн.

Концептуальною основою стосовно паритетного представництва обох статей є *Концепція представництва*. Її сутність полягає у подоланні дисбалансу та досягненні паритету чоловіків та жінок на рівні національного законодавства та забезпеченні гендерного балансу в органах влади. Головна проблема полягає у тому, що на сьогодні чоловіки за кількістю представників в органах влади переважають жінок. Таким чином, порушується принцип «природної справедливості» або ж «символічної рівності», на якому наполягає представниця цієї теорії Сьюзан Керолл¹. Вона приводить значну кількість аргументів на користь необхідності розширення жіночого представництва в органах влади. Дослідниця стверджує, що «більше представництво жінок розглядається як демократичне право, а відсутність активної участі жінок є індикатором того, що демократична система працює несправно». За логікою авторки, законодавчий орган може

¹ Carroll, S. (1984). Woman Candidates and Support for Feminists Concerns. *The Western Political Quarterly*, 37, 2, 307.

функціонувати демократично лише у випадку, коли він діє як суспільний форум для вираження всіх точок зору, відображаючи повний світоглядний спектр, який є у суспільстві. Зважаючи на цей аргумент, парламентська демократія потребує збільшення кількості жінок у політиці. Необхідно зауважити, що дана концепція орієнтована лише на гендерний паритет в парламенті (тобто, кількісні зміни).

Ще одним аргументом на користь більшого жіночого представництва є те, що, таким чином почала б змінюватися політична культура та пріоритети суспільства в цілому. Сьюзан Керолл визнає наявність різних гендерних ролей чоловіка та жінки, але саме це і формує необхідність більш широкого представництва жінок на керівних політичних посадах. Дослідниця зазначає, що оскільки життєвий досвід чоловіків та жінок відрізняється, то й політичні пріоритети також. Вона наполягає на тому, що жінки більше уваги приділяють таким питанням як захист навколишнього середовища, здоров'я, турбота про дітей та ін. Як наслідок обрання великої кількості жінок на владні посади призвело б до змін пріоритетів в суспільній політиці. Окрім того, визнається той факт, що зі збільшенням досягнень жінок у політичній сфері зростає їхня мотивація та впевненість у піднятті «жіночих» питань на політичному рівні. Певним трендом стає аргумент, що збільшення кількості жінок на відповідальних постах полегшить артикуляцію жіночих цінностей, стимулюючи відкрите обговорення важливих з точки зору жінок тем. У зв'язку із цим зростає повага до жіночих проблем, вони стають предметом політичного дискурсу та, за підсумками їх обговорення, приймаються законодавчі акти відповідного змісту.

Ще одним обґрунтуванням паритетного представництва обох статей у парламентах є ідея про *пропорційне представництво*. Її сутність полягає у тому, що різні групи населення повинні бути репрезентовані на владних позиціях пропорційно загальній кількості населення в країні. Ще раз підкреслимо, що якісний вимір цього процесу, зокрема критерії професіоналізму для отримання владного статусу, в цій моделі залишається «поза дужками». Головним аргументом на користь збільшення кількості жінок (оскільки фактична їхня кількість значно менша, ніж чоловіків) у владних структурах у прихильників даної концепції виступає той факт, що жінки довгий час були виключені із політичного процесу, а відтак їхній імідж «чистий», а репутація не заплямована, на відміну від чоловіків. Тому, збільшення кількості жінок на владних позиціях послугувало б «оздоровленням» політичної ситуації, та влада отримала б більший кредит довіри від населення.

Демонструючи практичний аспект проблематики в якості дослідницької моделі втілення положень гендерної рівності було обрано Європарламент та парламенти країн Європейського Союзу, що є представницькими інституціями, для яких принципи демократії участі всіх дієздатних громадян (як чоловіків, так і жінок) є певним ідеологічним мейнстримом.

Прикладом зваженого підходу до нормативів та моделей впровадження гендерно зумовленої політичної участі є Європейський інститут гендерної рівності¹ який пропонує базу даних гендерної статистики та інформацію про різні аспекти нерівності між статями. Головною метою цієї бази даних є створення загального огляду статистики щодо гендеру, підкреслюючи відмінності та нерівності між обома статями, а також вимірювання того, чи досягнута фактична гендерна рівність. Цей ресурс сприяє формулюванню та моніторингу політики, яка є корисною як для жінок, так і для чоловіків, а також прийняттю відповідних рішень для досягнення гендерної рівності в політиці. База даних складається із тематичних блоків, де «Індекс гендерної рівності» («The Global Gender Gap Index»), який означає відмінності між чоловіками та жінками у доступі до ресурсів та можливостей, у отриманні користі (вигоди) від освіти, послуг, зайнятості, політичної участі тощо) представлений 177 показниками (індикаторами).

Щоб зробити висновки, щодо рівня втілення концепції гендерної рівності в країнах-членах ЄС необхідно проаналізувати рівень представництва депутатів-жінок та депутатів-чоловіків від кожної з цих країн у Європейському парламенті та у національних парламентах кожної країни.

Розподіл за показником статі в Європарламенті є таким: чоловіки – 64%, жінки – 36 %.

По країнах цей показник має наступний вигляд – див. табл. 1

¹ Ageing societies, migration and climate change bring new challenges for gender equality. *European Institute for Gender Equality*. <<https://eige.europa.eu/>>.

Таблиця 1

Розподіл за показником статі в Європарламенті по державам-членам ЄС

Держава-член ЄС	Відсоток жінок у Європарламенті	Відсоток чоловіків у Європарламенті
Бельгія	33,3%	66,7%
Болгарія	17,6%	82,4%
Чеська Республіка	23,8%	76,2%
Данія	30,8%	69,2%
Німеччина	36,5%	63,5%
Естонія	16,7%	83,3%
Ірландія	54,5%	45,5%
Греція	23,8%	76,2%
Іспанія	48,1%	51,9%
Франція	43,2%	56,8%
Хорватія	54,5%	45,5%
Італія	38,4%	61,6%
Кіпр:	16,7%	83,3%
Латвія	37,5%	62,5%
Литва	18,2%	81,8%
Люксембург	33,3%	66,7%
Угорщина	19%	81%
Мальта:	50%	50%
Нідерланди	38,5%	61,5%
Австрія:	38,9%	61,1%
Польща	25,5%	74,5%
Португалія:	28,6%	71,4%
Румунія	28,1%	71,9%
Словенія	37,5%	62,5%
Словаччина	30,8%	69,2%
Фінляндія	76,9%	23,1%
Швеція	50%	50%
Велика Британія:	35,2%	64,8%

Таким чином, є підстави стратифікувати держави-члени Європейського Союзу з точки зору жіночого представництва у Європейському парламенті.

Пропонуємо взяти за основу стратифікації наступні критерії:

- 1) Кількість жінок-депутатів Європейського парламенту від даної країни значно вищий за 50% – умовно **«жіноче домінування»**.
- 2) Кількість жінок-депутатів Європейського парламенту від даної країни трохи вищий за 50% – умовно **«пріоритет жінок»**.
- 3) Представники обох статей серед депутатів Європейського парламенту практично рівні – умовно **«гендерний паритет»**.
- 4) Кількість чоловіків-депутатів Європейського парламенту від даної країни трохи вищий за 50% – умовно **«пріоритет чоловіків»**.
- 5) Кількість чоловіків-депутатів Європейського парламенту від даної країни вищий за 50%, але показник жінок-депутатів від країни вище ніж середній показник жіночого представництва в у Європейському парламенті – умовно **«чоловіче домінування з перспективою для жінок»**.

6) Кількість чоловіків-депутатів Європейського парламенту від даної країни значно вищий за 50% і показник жінок-депутатів від країни нижче за середній показник жіночого представництва від країни-членів у Європейському парламенті – умовно **«чоловіче домінування»**.

7) Кількість чоловіків-депутатів Європейського парламенту від даної країни значно вищий за показник жінок-депутатів – умовно **«повне чоловіче домінування»**.

Тож згідно із запропонованими нами критеріями та умовними назвами груп до першої групи «Жіноче домінування» можна віднести Фінляндію – 76,9% жінок від загальної кількості представленої у Європейському парламенті.

До другої групи «Пріоритет жінок» можна віднести Ірландію та Хорватію по 54,5%.

До третьої групи «Гендерний паритет» відносимо Швецьке та Мальтійське представництво по 50% від однієї статі.

До четвертої групи «Пріоритет чоловіків» відносимо Іспанію – 48,1% та Франція – 43,2%; жіночого представництва.

До п'ятої групи «чоловіче домінування з перспективою для жінок» відносимо країни-члени ЄС, де відсоток жіночого представництва від 38,9 до 30,8%. До цієї групи країн належать такі: Латвія, Італія, Нідерланди, Велика Британія, Австрія, Словенія, Німеччина, Бельгія, Данія, Люксембург, Словаччина (показник вищий за середній жіночого представництва від країни – членів у Європейському парламенті).

Шоста група країн «Чоловіче домінування», де відсоток жіночого представництва від 28,6% до 23,8% відносимо наступні: Португалія, Румунія, Польща, Чехія та Греція.

До сьомої групи країн «Повне чоловіче домінування» відносимо Болгарію, Естонію, Кіпр, Литву, Угорщину, де відсоток жіночого представництва від вказаних країн-членів ЄС від 19% до 16,7%.

Таким чином, пріоритет жінок спостерігаємо серед представників 3 країн-членів ЄС, а гендерний паритет – серед 2. Серед представників інших 23 країн-членів ЄС пріоритет мають депутати-чоловіки.

Практичну реалізацію гендерного паритету ми також розглядаємо на прикладі гендерного представництва в національних парламентах країн-членів ЄС. (28 держав-членів, станом на 2019 рік) – див. табл. 2.

Емпіричні дані з країн Європейського Союзу дозволяють побачити, що процес встановлення режиму демократії участі потребує певного часу. У зв'язку з цим, показники трансформаційних країн як нових членів ЄС будуть закономірною відмінними від показників сталих демократій. Але співвідношення цих даних має розглядатися у більш віддаленій загальносвітової перспективі.

Рівень представництва жінок у національних парламентах розподіляємо за принципом відсоткового жіночого представництва на чотири групи:

- 1) Показник жіночого представництва наближається до 50% – умовно **«гендерний паритет»**.
- 2) Показник жіночого представництва від 30% до 40% – умовно **«наближається до гендерного паритету»**.
- 3) Показник жіночого представництва від 20% до 30% – умовно **«пріоритет чоловіків»**.
- 4) Показник жіночого представництва у національному парламенті нижчий за 20% – умовно **«чоловіче домінування»**.

До Першої групи відносимо наступні парламенти: Швеція – 47,3%; Фінляндія – 46%; Іспанія – 41,4%.

До Другої групи відносимо наступні країни: Франція – 39,5%; Бельгія – 38,5%; Данія – 36,8%; Австрія – 36,6%; Італія – 35,9%; Велика Британія жінки – 32,2%; Німеччина – 31,3%; Нідерланди – 30,9%; Латвія – 30%.

До Третьої групи входять наступні країни: Естонія – 29,7%; Румунія – 29,1%; Португалія – 28,6%; Словенія – 27,8%; Болгарія – 26,3%; Польща – 25,5%; Люксембург – 25%; Чехія – 24%; Литва – 22,3%; Ірландія – 22,2%; Словаччина – 20,8%; Хорватія – 20,5%.

До Четвертої групи входять наступні країни: Кіпр – 18,2%; Греція – 18%; Мальта – 14,9%; Угорщина – 12,1%.

Таким чином, в національних парламентах країн-членів ЄС ситуація ще менш відповідає принципу гендерної рівності, ніж в Європарламенті. Тільки в 3 національних парламентах країн-членів ЄС (з 28) ситуація наближена до відповідності принципу гендерної рівності (від 40% до 50% депутатів-жінок). В інших 25 парламентах спостерігається, в тій чи іншій мірі, пріоритет депутатів-чоловіків.

Таблиця 2

**Гендерне представництво в національних парламентах країн-членів ЄС
(станом на 2019 рік)**

Держава-член ЄС	Відсоток жінок у національному парламенті	Відсоток чоловіків у національному парламенті
Бельгія	38,5%	61,5%
Болгарія	26,3%	73,8%
Чеська Республіка	24%	76%
Данія	36,8%	63,2%
Німеччина	31,3%	68,7%
Естонія	29,7%	70,3%
Ірландія	22,2%	77,8%
Греція	18%	82%
Іспанія	41,4%	58,6%
Франція	39,5%	60,5%
Хорватія	20,5%	79,5%
Італія	35,9%	64,1%
Кіпр:	18,2%	81,8%
Латвія	30%	70%
Литва	22,3%	77,7%
Люксембург	25%	75%
Угорщина	12,1%	78,9%
Мальта:	14,9%	85,1%
Нідерланди	30,9%	69,1%
Австрія:	36,6%	63,4%
Польща	25,5%	74,5%
Португалія:	28,6%	71,4%
Румунія	29,1%	70,9%
Словенія	27,8%	72,2%
Словаччина	20,8%	79,2%
Фінляндія	46%	54%
Швеція	47,3%	52,7%
Велика Британія	32,2%	67,8%

Для наочного відображення відносно гендерної рівності у Європарламенті та національних парламентах країн-членів ЄС пропонуємо порівняльну таблицю (табл. 3), де відзначено чи запроваджена квота на представників однієї зі статей та чи є вона добровільною або ж законодавчою.

Загальна кількість депутатів у Європарламенті складає 750, але у 2019 році їхня кількість складатиме 705 депутатів, така ситуація виникне через те, що Велика Британія виходить зі складу ЄС.

Аналіз даних, приведених в порівняльній таблиці надає підстави розподілити країни-члени ЄС на 7 категорій:

1. «Стабільно високе представництво жінок» і в національному парламенті і серед депутатів Європарламенту жіноче представництво має схожі високі показники (на рівні 40% та вище). До цих країн відносяться: Іспанія, Франція, Швеція.

Порівняльний аналіз гендерного представництва у Європарламенті та національних парламентах країн-членів ЄС

Країна	Кіль-ть депутатів у Європарламенті	Жінки / Чоловіки в Європарламенті (%)	Жінки / Чоловіки в національних парламентах (%)	Законодавча (ЗК) / Добровільна (ДК) квота
Бельгія	21	33,3 / 66,7	38,5 / 61,5	ЗК
Болгарія	17	17,6 / 82,4	26,3 / 73,8	Відсутня
Чехія	21	23,8 / 76,2	24 / 76	ДК
Данія	14	30,8 / 69,2	36,8 / 63,2	ДК(скасована)
Німеччина	96	36,5 / 63,5	31,3 / 68,7	ДПК
Естонія	7	16,7 / 83,3	29,7 / 70,3	Відсутня
Ірландія	13	54,5 / 45,5	22,2 / 77,8	ЗК
Греція	21	23,8 / 76,2	18 / 82	ЗК, ДК
Іспанія	59	48,1 / 51,9	41,4 / 58,6	ЗК, ДК
Франція	79	43,2 / 56,8	39,5 / 60,5	ЗК, ДК
Хорватія	12	54,5 / 45,5	20,5 / 79,5	ДК
Італія	76	38,4 / 61,6	35,9 / 64,1	ЗК, ДК
Кіпр	6	16,7 / 83,3	18,2 / 81,8	ДК
Латвія	8	37,5 / 62,5	30 / 70	Відсутня
Литва	11	18,2 / 81,8	22,3 / 77,7	ДК
Люксембург	6	33,3 / 66,7	25 / 75	ДК
Угорщина	21	19 / 81	12,1 / 78,9	ДК
Мальта	6	50 / 50	14,9 / 85,1	ДК
Нідерланди	29	38,5 / 61,5	30,9 / 69,1	ДК
Австрія	19	38,9 / 61,1	36,6 / 63,4;	ДК
Польща	52	25,5 / 74,5	25,5 / 74,5	ЗК
Португалія	21	28,6 / 71,4	28,6 / 71,4	ЗК
Румунія	33	28,1 / 71,9	29,1 / 70,9	ДК
Словенія	8	37,5 / 62,5	27,8 / 72,2	ЗК, ДК
Словаччина	14	30,8 / 69,2	20,8 / 79,2	ДК
Фінляндія	14	76,9 / 23,1	46 / 54	Відсутня
Швеція	21	50 / 50	47,3 / 52,7	ДК
Велика Британія	73	35,2 / 64,8	32,2 / 67,8	ДК

2. *«Стабільно середнє представництво жінок»* і в національному парламенті і серед депутатів Європарламенту жіноче представництво має схожі показники на рівні близько 30%. До цих країн відносяться: Бельгія, Данія, Німеччина, Італія, Велика Британія, Латвія, Нідерланди, Австрія, Португалія, Румунія, Словенія, Люксембург.

3. *«Стабільно низьке представництво жінок»* – і в національному парламенті і серед депутатів Європарламенту жіноче представництво має схожі низькі показники. До цих країн відносяться: Болгарія, Чехія, Греція, Кіпр, Литва, Угорщина, Польща.

4. *«Високе представництво жінок з акцентом на депутатів Європарламенту»* – в національному парламенті жіноче представництво має високий показник, а серед депутатів Європарламенту – надвисокий. Це – Фінляндія.

5. «Високе представництво жінок серед депутатів Європарламенту і низьке в національних парламентах». До цих країн відносяться: Ірландія, Хорватія, Мальта.

6. «Середнє представництво жінок серед депутатів Європарламенту і низьке в національних парламентах». Це – Словаччина.

7. «Низьке серед депутатів Європарламенту і середнє в національному парламенті». Це – Естонія.

Також свій прояв має тенденція, коли більший відсоток жінок є серед депутатів у Європарламенті, ніж в національному парламенті (20 країн). Тобто, маємо констатувати, що загальноєвропейський контекст виборів є більш сприятливим для обрання жінок-парламентаріїв, ніж національний.

Таким чином, перестороги щодо гендерного домінування є важливим чинником для збалансованості зусиль щодо впровадження гендерної рівності. З одного боку, гендерне домінування може бути вимушеною ситуацією, коли гендерний паритет є недосяжним не з причини присутності правових перешкод, а через невідповідність соціокультурних умов та особистих якостей (наприклад, професіоналізму) у представників однієї зі статей. Поряд з цим, гендерна рівність, як свідчить практика сучасного ЄС, поступово приходить за значенням до рівня цінностей, однорядкових з базовими засадами демократії, до яких належать свобода вибору, спроможність брати участь в управлінні, агрегуванні та артикулюванні своїх інтересів.

References:

1. Ageing societies, migration and climate change bring new challenges for gender equality. *European Institute for Gender Equality*. <<https://eige.europa.eu/>>. [in English].
2. Carroll, S. (1984). Woman Candidates and Support for Feminists Concerns. *The Western Political Quarterly*, vol. 37, no. 2, 307. [in English].